KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/*Issue* 20 (**Mart**/*March* 2025), s. 91-105
Geliş Tarihi-*Received*: 29.01.2025
Kabul Tarihi-*Accepted*: 24.03.2025
Araştırma Makalesi-*Research Article*
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.15075954

Refi' Cevad Ulunay'ın Tan Gazetesinde Yer Alan Hikâyelerine Tematik Bir Bakış*

Refi' Cevad Ulunay's Stories in Tan Newspaper a Thematic Overview

Seda ALTUNOK **
Zeliha ÖZTÜRK***

Öz

Refi' Cevad Ulunay, döneminin muhalif gazetecilerinden biri olmanın yanı sıra sosyal olaylar karşısında kayıtsız kalmayan bir yazardır. Bu anlamda Ulunay, Batılılaşma sürecinde toplumsal yaşam ve ahlaki değerlerde meydana gelen değişiklikleri ele aldığı çok sayıda hikâye kaleme almıştır. Bu hikâyelerin bir kısmını 1940'lı yılların öne çıkmış yayın organlarından olan *Tan* gazetesinde kaleme alan Ulunay, Batılılaşma serüveni karşısında çoğunlukla keskin bir biçimde eleştirel tutum sergilemiştir. Bu çalışmada, Refi' Cevad Ulunay'ın 1940-1941 yılları arasında *Tan* gazetesinde tefrika etmiş olduğu 22 hikâyesi döneminin sosyo-kültürel atmosferini yansıtması bakımından incelenmiştir. Çalışmada Ulunay'ın, *Tan* gazetesindeki yazarlık serüveni ışığında, gazetedeki hikâyeleri tematik bir yaklaşımla ele alınarak tahlil edilmiştir. Batılılaşma çerçevesinde toplumsal değişiklikler, söz konusu hikâyelerde genel itibarıyla kadının sosyal hayattaki konumu ve rolü, aydının toplum ve iktidar karşısındaki durumu, kendi dönemindeki günlük dil kullanımı, ilişkilerdeki ahlaki yozlaşma gibi konu ve problemler üzerinden aktarılmıştır. Bu açıdan çalışmada Refi' Cevad Ulunay'ın hikâyeleri, "Ahlaki Çöküş", "Kadın", "Dil Eleştirisi", "Aydın ve Himaye" başlıkları etrafında değerlendirilmiştir. İnceleme, Ulunay'ın *Tan* gazetesindeki hikâyelerini ele alıp tanıtmayı ve hikâyeler üzerinden yazarın hikâyeciliği, devrinin edebi hayatı ve toplumsal yapısına ilişkin yeni bir fikir vermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Refi' Cevad Ulunay, Tan Gazetesi, hikâye, Batılılaşma, toplumsal değişim.

Abstract

Refi' Cevad Ulunay, besides being one of the oppositional journalists of his time, was also a writer who was not indifferent to social events. In this sense, Ulunay has written numerous stories about the changes in social life and moral values during the Westernization process. Some of these stories were serialized in Tan, one of the leading publications of the 1940s, where Ulunay often adopted a sharply critical stance towards the Westernization journey. In this study, 22 stories serialized by Refi' Cevad Ulunay in Tan newspaper between 1940 and 1941 have been examined in terms of their reflection of the socio-cultural atmosphere of the

* Bu makale, birinci yazarın "Refi' Cevad Ulunay'ın Hikâyeleri ve Hikâyeciliği Üzerine Bir İnceleme" adlı yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır.

** Yüksek lisans öğrencisi, e-posta: sedaltunok2419@gmail.com, ORCID: 0009-0008-5223-5529.
*** Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: zeliha.ozturk@bilecik.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7900-4108.

period. In the study, Ulunay's stories in Tan have been analyzed with a thematic approach in light of his writing journey in the newspaper. Within the framework of Westernization, social changes are conveyed in these stories through topics and problems such as the position and role of women in social life, the stance of intellectuals in relation to society and power, the use of the daily language of the period, and moral corruption in relationships. In this perspective, Refi' Cevad Ulunay's stories are evaluated under the titles of "Moral Collapse", "Women", "Criticism of Language", and "Intellectual and Patronage". The study aims to introduce and analyze Ulunay's stories in Tan and, through these stories, to provide a new perspective on his storytelling, the literature of his time, and the social structure of the period.

Keywords: Refi'CevadUlunay, Tan Newspaper, story, westernization, social change.

Giriş

Tan gazetesi, İkinci Dünya Savaşı koşullarında döneminin muhalif gazetelerinden birisi olarak yayın hayatına başlamıştır. *Milliyet* gazetesinin yeterli sayıda satış yapamaması ile yönetim ve isim değişikliğine gidilmiş, gazete yayın hayatına "Tan" ismi ile devam etmiştir. Ali Naci Karacan'ın yönetimine geçtiği gazete beklenen satışa ulaşamayınca Türkiye İş Bankası tarafından tekrar satışa çıkarılmış, Zekeriya Sertel ve Halil Lütfü Dördüncü tarafından satın alınan gazete yayın hayatına, 4 Aralık 1945 tarihinde CHP'nin üniversite gençlerini örgütleyerek gerçekleştirdiği, yayınevinde büyük tahribata yol açan "Tan Olayı"na kadar devam etmiştir (Acar, 2012). Gazetenin yayın serüveni içerisinde 1940-1941 tarihleri arasında çeşitli yazılar kaleme alan yazarlardan bir tanesi de Refi' Cevad Ulunay'dır. Ulunay, gazetede; roman, hikâye, piyes ve tercüme türlerinde eserler kaleme alırken *"Cuma Sohbeti"*, *"Tarihten Yapraklar"*, *"Takvimden Bir Yaprak"* gibi başlıklar altında müstakil, gündemin konularına yer verdiği yazılar da kaleme almıştır.

Refi' Cevad Ulunay, 1890 yılında Şam'da dünyaya gelmiştir. Rumî soyundan olan Ulunay, Mevlana'nın yirminci göbekten torunudur. Çocukluğunu, babası memur olduğu için dedesinin yanında, İstanbul'da geçirmiştir. Eğitim hayatına burada devam eden Ulunay, düşünce dünyasını şekillendiren, dönemin önemli isimlerinden dersler aldığı Galatasaray Lisesinden mezun olmuştur. Daha öğrencilik yıllarında gazetecilik ile tanışmış, ders aldığı hocalarından biri olan Tevfik Fikret'in teşviki ile *Tanin* gazetesinde yazılar kaleme almaya başlamıştır. *Tanin* ile başladığı yazarlık serüvenini *İkdam, Şehrah, Alemdar, Tan, Milliyet* gazetelerindeki yazarlığı takip etmiştir (Şimşek, 2016).

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca tarafsızlık politikasını benimsemiş fakat savaşın ilerleyen safhaları, Türkiye'yi, savaşın bir tarafı olmak durumunda bırakmıştır. Türkiye'nin Müttefik Devletlerin yanında yer alması ile başlayan Batılılaşma sürecinin etkileri, toplumda zihin karmaşası ve inanç buhranına sebep olmuştur. Ulunay, gazetelerindeki yazılarında, Batılılaşma sürecine karşı geleneksel bir cephe oluşturmuş, muhalif bir tutum sergilemiştir. Bu tutumu sebebiyle çeşitli illere sürgüne gönderilen Ulunay, 150'likler listesine dâhil edilmiştir.[1] İdam edileceği endişesi ile İngilizler aracılığıyla ülkeden ayrılan Ulunay, Atatürk'ün affı ile ülkeye geri döndükten sonra muhalif tavrını, açıktan bir şekilde değil de eserlerinin zemininde okuyucusu ile paylaşarak sürgün yıllarının onun kaleminde bir şeyleri değiştirdiğini göstermiştir. Toplumda Batılılaşma ile süregelen ahlaki anlamdaki yozlaşma, kullanılan dildeki yabancı kelimelerin dili getirdiği anlaşılmaz hâl, kadınların sosyal hayattaki görünümü, aydınların itibar meselesi gibi temelinde tenkit unsurunun bulunduğu hikâyeler kaleme almıştır.

[1] Kurtuluş Savaşı sonrasında düşman ile işbirlikçi oldukları iddiası ile Türkiye'den sürgün edilen vatandaşlara verilen isim.

Bu çalışma, Tan gazetesinin arşiv kayıtlarının taranması sonucunda Refi' Cevad Ulunay'ın ulaşılan 22 hikâyesi[2] üzerinde tematik bir inceleme yapılması ile gerçekleştirilmiştir. Refi' Cevad Ulunay, döneminin önemli gazetecilerden birisidir. Ulunay'ın gazeteciliği hakkında yapılan çalışmalara göre yazarlığı hakkında yapılan çalışmaların nispeten az olması bu çalışmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu çalışma ile birlikte, gazeteci şahsiyeti ile ön plana çıkan Ulunay'ın, toplumu gözlemleyerek yazdığı hikâyeler doğrultusunda aslında çok yönlü bir yazar olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle gerek gazeteciliği gerekse yazarlığı hakkında bir doktora tezi dışında kapsamlı çalışma bulunmayan Ulunay'ın, hayatı, gazeteciliği ve yazarlığı hakkında yeni bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır.

Tan Gazetesi

Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'ya Versay Antlaşması ile uygulanan siyasal ve sosyal alandaki yaptırımlar Alman Devleti'nin otoritesini zayıflatmıştır. Bu durum, Almanya'nın içerisinde yer alan azınlıkların milliyetçi duyguları kullanarak sivrilmesine sebep olurken gerek sosyal gerekse siyasal anlamdaki etkenlerle birlikte İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi Almanya kadar Türkiye için de yeni gelişmelerin başlangıcı olmuş 1940'lı yılların ilk yarısına kadar devam eden savaş koşulları Türkiye için birçok alanda yeni süreçlerin başlamasına sebep olmuştur. Yeni süreçlerin başladığı alanlardan ilki devlet yönetim şekli olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarda olduğu tek parti rejiminin, savaş süresince benimsediği tarafsızlık politikası parti içerisinde fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Bu fikir ayrılıkları, devlet yönetimini tek başına bir partinin üstlenmesinin doğru olmadığı düşüncesini git gide öne çıkarmıştır. Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yaptırım uygulama çabaları sonucu toprak bütünlüğünü korumak amacıyla yönünü Amerika'ya çevirmek durumunda kalan Türkiye'nin demokrasi şartı ile karşı karşıya kalması bu düşüncenin gerçekleşmesine, tek parti rejiminden çok partili hayata geçişin sebeplerinden birisi olmuştur. Türkiye, yalnızca siyasal alanda değil sosyal alanlarda da Batı'nın değerlerini paylaşmak durumunda kalmış, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan şartlar Türkiye için Amerika'nın güdümü altındaki Batılılaşma sürecini başlatmıştır (Berkes, 1965).

Türk siyaset tarihi, çalkantılı süreçlerini yaşarken öte yandan sosyal tarih için kilometre taşı olacak olan gazetecilik, dergicilik gibi kitle iletişim araçlarına duyulan rağbet artmaya başlamıştır. Bu dönemde, birincil gayesi toplumu, içinde bulunduğu durum hakkında bilgilendirmek olan kitle iletişim araçlarına talep artsa bile kâğıt ve makinelerin temin edilmesi gibi meselelerin CHP'ye bağlı olması basının mali açıdan bağımlı hâle getirilmesine sebep olurken bunların yanında ağır vergi yükleri, sansür uygulamaları ile muhalif görüşler susturulması gündeme gelmiştir.

Tek parti rejiminin hüküm sürdüğü 1940'lı yıllarda, sansür ve kısıtlamalar sebebiyle fikirlerini özgür bir şekilde dile getiremeyen *Akşam, Milliyet, Alemdar, İkdam, Son Posta, Vakit, Halkın Sesi* gibi küçük sermayeler ile çıkarılan gazetelerden bir tanesi de *Tan* gazetesidir. 11 Şubat 1926 tarihinde yayın hayatına başlayan *Milliyet* gazetesinde, yüksek tiraj sağlanamaması sebebiyle isim ve yönetim değişikliğine gidilmiştir. 1935 tarihinde Ali Naci Karacan'ın idaresine geçen gazete, yayın hayatına "Tan" ismi ile devam etmiştir. Yapılan bu değişikliklerin de tirajda değişiklik yaptıramaması gazetenin hisselerinin Türkiye İş Bankası tarafından satılığa çıkarılmasına sebep olmuştur (Uyar & Ertuğrul, 2020). Genel afla hapisten yeni çıkan Zekeriya Sertel ve Halil Lütfü Dördüncü tarafından satın alınan Tan gazetesi yayın hayatına yeni idaresi ile devam etmiştir. "Serteller'in

[2] Tan gazetesi sayılarına "İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarihe Bakış Projesi" kapsamında oluşan elektronik kaynaktan ulaşılmıştır.

Atatürk devrimlerinin kazançlarını savunmakla birlikte, anti-faşist ve anti-emperyalist tutumlarını, muhalif ve sol düşüncelerini en etkili bir biçimde dile getirdikleri ve İkinci Dünya Savaşı süresince Türk siyasî hayatına damgasını vuran önemli bir yayın organı olmuştur." (Özdemir, 2012, s. 179). *Milliyet* gazetesinde Tan gazetesinin çıkacağı haberi "Cumhuriyetin, inkılabın samimi ve öz gazetesi hâlinde, halkın cumhuriyetçi, inkılapçı bir gazeteden beklediği doğru haber" ifadeleri ve "Türkiye'nin en büyük gazetesi 23 Nisan'da çıkıyor!" (Milliyet Gazetesi, 1935, s.1) manşeti ile verilmiştir.

Tan gazetesi yayın hayatı boyunca gerek tek parti rejimi içerisindeki muhalifleri gerekse ideolojisi birbirinden farklı yazarları çatısı altında toplamıştır. Halikarnas Balıkçısı, Refik Halid Karay, Reşat Nuri Güntekin, Aka Gündüz, Turhan Tan, Ahmet Ağaoğlu, Eşref Şefik, Burhan Felek ve Refi' Cevad Ulunay gibi önemli isimler gazetenin yazarları arasında yer almıştır. Gazete, Mahmud Soydan ile başlayan basın serüveninde siyasal ve sosyal alanlarda halkı bilinçlendirmek amacı güden birçok sayıya yer vermiştir. Tan gazetesi yaklaşık on yıl süren basın hayatında tek parti dönemindeki muhalif görüşlere karşı sergilenen baskıcı tavır, "Muhalefet bir suç gibi hükümeti ve partiyi tenkit edenlere karşı verilen sıfat haindir" (Topuz, 1973, s. 166-168) düşüncelerinin yaygınlaşması sonucu defalarca kapatmalar ile karşı karşıya kalmıştır.

Dönemin tek parti rejimi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin, üniversite gençlerini örgütleyerek Tan gazetesine ait yayınevini tahrip ettirmesi ile basın tarihine "4 Aralık" veya "Tan Olayı" şeklinde geçen olay sonucu, Tan gazetesinin yayın hayatına kalıcı olarak son verilmiştir. "Dönemin basını ve önde gelen yazarları için Tan gazetesi ve Serteller, Moskova ile iş birliği içindeki "Kızıllar" ve "Vatan hainleri"dir. Bu nedenle, 4 Aralık 1945 günü Tan gazetesinin yayın hayatına son veren saldırıya herhangi bir tepki göstermeyen basın, olayı, "Gençliğin haklı tezahürü" (Acar, 2012, s. 9) olarak vermiştir. Bu kapatmadan bir süre sonra ise, Tan sahibi Halil Lütfü Dördüncü, Zekeriya Sertel ile Cumhuriyet dergisinde kendisinden "Bolşevik Dudusu", "Eli Maşalı Çingene" (Vural, 2008, s. 386) gibi alaycı ifadelerle bahsedilen ilk kadın gazeteci Sabiha Sertel tutuklanmıştır. Serteller, bir süre hapis yattıktan sonra 1950 yılında Türkiye'yi terk edip yurt dışına çıkmak zorunda kalmışlardır.

Refi' Cevad Ulunay ve Tan Gazetesi

Döneminin ses getiren gazeteci ve yazarlarından olan Refi' Cevad Ulunay, 1890 yılında, babasının memuriyeti gereği bulunduğu Suriye'nin Şam ilinde dünyaya gelmiştir. Dedesi Mehmet Şerif Efendi, babasının memuriyeti gereği sürekli yer değiştirmek durumunda kalan Ulunay'ı İstanbul'a götürmüştür. Böylelikle, çocukluk yıllarını anneannesi ve dedesi ile İstanbul'da Vefa konağında geçirmiştir. Ulunay, ilk ve ortaokul eğitimini de burada tamamlamıştır. Ortaokuldan sonra "Bu mektep bize hem vatanımızın edebiyatını, tarihini, dilini, dinini öğretir, hem de Fransa'yı tahsil görmüş bir Fransızdan daha iyi bildirirdi'' (Ulunay, 1965, s. 2). sözleri ile ifade ettiği Galatasaray Lisesine başlamıştır. Tevfik Fikret, Recaizade Mahmut Ekrem gibi Türk edebiyatının önemli isimlerinden dersler aldığı, siyasi görüşünün temellerinin atıldığı bu okuldan 1909 yılında mezun olarak öğrenim hayatını tamamlamıştır (Giray, 2023).

Ulunay'ın gazetecilik serüveni, henüz on dokuz yaşında, Galatasaray Lisesinde iken tanıştığı hocası Tevfik Fikret'in teşviki ile *Tanin* gazetesinde başlamıştır. *Tanin* gazetesinden siyasi görüşlerinin uyuşmazlığı sebebiyle ayrılan Ulunay, çalıştığı gazeteleri siyasi çizgisine bağlı olarak belirlemiş *İkdam, Şehrah, Alemdar, Tan, Milliyet* gazetelerindeki yazarlığını bu doğrultuda devam ettirmiştir. Gazetecilik serüveninde takındığı muhalif görüşü Türkiye'nin çeşitli illerinde sürgün hayatı yaşamasına, 1922 yılında çok sevdiği vatanından "Kaçmamış olsaydık pek çoklarının yanında biz de sallanacaktık."

(Ulunay'dan akt. Şimşek, 2006, s. 49) sözleri ile ifade ettiği ayrılışına sebep olmuştur. Nitekim, Ankara hükümetine muhalefet etmesinden dolayı Ankara Bidayet Ceza Mahkemesi tarafından idam cezası ile gıyaben cezalandırılmıştır. 1924 senesinde 150'likler listesine dahil edilmiştir. Bu listede yer alan isimlerin Türkiye'ye girmesi yasaklanmış, 150'likler, yeni rejimin çıkarlarına zararlı görülmesi sebebiyle vatandaşlıktan çıkarılmıştır (Şimşek, 2016). Adeta tekrar edecek herhangi bir muhalif cepheye karşı gözdağı verilmiştir.

İttihat ve Terakki Cemiyetine karşı muhalif görüşleri sebebiyle vatandaşlıktan çıkarılan, idam endişesiyle yurt dışına çıkmak durumunda kalan isimlerden biri olan Refi' Cevad'ın, saç ve araba yıkayarak sefalet ve vatan hasreti içerisinde geçirdiği on yılı aşkın sürgün hayatı 1938 yılında Atatürk'ün affı ile son bulmuştur. Zorlu geçen yıllardan sonra ülkeye dönen Ulunay, siyasi konulara karşı mesafeli olmayı tercih ederek politikadan uzak, toplumun problemlerini konu edinen ve okurun nabzını tutan yazılar yazmayı tercih etmiştir. Ulunay'ın muhalif tavrı ve 150'likler arasında yer almış olması yayın hayatı boyunca üzerinde kara bir leke gibi kalmıştır. Yurda geri döndükten sonra yazdığı gazetelerden biri olan *Tan* gazetesinde, başlarda Osmanlı aydını tipinin son örneği olması ve tutuculuğu sebebi ile istenmeyen Ulunay, Ahmet Emin Yalman'ın ısrarı ile gazetede bulunsa da Serteller'in bağımsızlığına kavuştuğu ikinci dönem olarak kabul edilen süreçte Osmanlı Dönemi artığı olarak ifade edilmiş ve gazeteden ayrılmıştır (Şimşek, 2016).

Ulunay, *Tan* gazetesinin yazar kadrosunda bulunduğu yıllarda roman, hikâye, piyes ve tercüme türlerinde birçok eser kaleme almıştır. Bu eserlerde, vatanından uzak kaldığı yılların, kaleminde birçok şeyi değiştirdiğini göstermiş, muhalif tavrını açık bir şekilde değil sosyal olayların çerçevesinde okuyucusu ile paylaşmıştır. Toplumun meselelerini önceleyen bir aydın olarak okuyucusu ile buluşan, Çetin Altay tarafından "Değişen zamanların içinde olduğu gibi kalmaya özel bir inat" (Altay, 1968, s. 2) olarak ifade edilen Ulunay, Batılılaşma ile topyekûn bir değişim ve dönüşüm içerisine giren toplumu tenkitten uzak kalmamıştır. Bu türlerin dışında şehir efsanesi tarzında yazılmış az sayıda sayılarda hikâyeleri, piyeslerinin de yayımlandığı "Takvimden Bir Yaprak" isimli köşesinde yayımlanmıştır. Anı, gezi, edebiyat, tiyatro ve müzik yazıları, bu köşede yer almıştır. Bir başlık altında toplanan yazılardan ayrı olarak gazetede müstakil eserler de kaleme almıştır.

Ulunay, yaşadığı bir kalp rahatsızlığı sonucu 78 yaşında, "Samimi muhafazakarlığın, kökünde saf milliyetçi duygular yatan bir gelenekçiliğin temsilcisi" (İpekçi'den akt. Şimşek, 2016, s. 75) olarak vefat etmiştir. Cenazesi, soyundan olduğu Mevlana'nın türbesinin yakınına Üçler Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Ulunay'ın *Tan* gazetesinde "Ulunay", "N.U", "N.Ulunay", "Ulunay", "Veysel Karani" gibi çeşitli isimlerle, roman, hikâye, piyes ve tercüme türlerinde yayımladığı, 29 eser, türleri ve yayın tarihleri ile liste hâlinde aşağıda verilmiştir.

Tablo: 1 Refi' Cevad Ulunay'ın Tan Gazetesinde Yayımlanan Eserleri

No	Yazar	Eser	Eser Türü	Yayın Tarihi
1	Ulunay	Salahaddin-i Eyyubi	Roman	11 Mart 1940-24 Temmuz 1940
2	Ulunay	Perili Köşk	Hikâye	31 Son Kanun 1940
3	N.U.	Hacı Mafişin Koçu	Hikâye	13 Şubat 1940
4	N.Ulunay	Peçeli Çengi	Hikâye	3 Mart 1940
5	N.Ulunay	Okçu Ferhat Ağa	Hikâye	31 Mart 1940
6	Ulunay	Beşibirlik	Hikâye	6 Nisan 1940
7	Ulunay	Cürüm ve Ceza	Hikâye	24 Nisan 1940

8	Ulunay	Üç Namzet	Hikâye	26 Nisan 1940
9	Ulunay	Paris'teki Hemşerim	Hikâye	20 Temmuz 1940
10	Ulunay	Türbedarın Sırrı	Hikâye	26 Temmuz 1940
11	Ulunay	Horik Dudu	Hikâye	11 Ağustos1940
12	Ulunay	Üç Cömerdin Hikâyesi	Hikâye	14 Ağustos 1940
13	Ulunay	Bir Lisan Meselesi	Hikâye	17 Ağustos 1940
14	Ulunay	Bir Dama Partisi	Hikâye	22 Ağustos 1940
15	Ulunay	Papuç	Hikâye	24Ağustos 1940
16	Ulunay	Battal Ağa'nın Rüyası	Hikâye	25 Ağustos 1940
17	Ulunay	Danışıklı Güreş	Hikâye	29 Ağustos 1940
18	Ulunay	Nasir Tosi'nin Boynuzları	Hikâye	2 Eylül1940
19	Ulunay	Bir Cinayet	Hikâye	19 Eylül 1940
20	Ulunay	Keçiboynuzunun Hassası	Hikâye	17 İlkteşrin 1940
21	Ulunay	İmamın Sakalı	Hikâye	19 İlkkanun 1940
22	Ulunay	Kâbus	Hikâye	2 Sonkanun 1941
23	Veysel Karani	Berberin Karısı	Hikâye	29 İlkteşrin 1941
24	Ulunay	Fedayiler	Piyes	3 İlkkanun 1941
25	Ulunay	Onsuz Tadı Çıkmaz	Piyes	28 Sonteşrin 1942
26	Ulunay	Aşk ve Fırtına	Piyes	7 Eylül 1942
27	Ulunay	Yazılı Rob Davası	Piyes	28 Sonkanun 1942
28	Ulunay	Fransa'yı Kemiren Kurt, A. F. Luce	Tercüme	18 llkkanun1940-5 Şubat 1941
29	Ulunay	Hint Diyarında Karış Karış, Francis de Crosisset	Tercüme	25 Mayıs 1942-5 İlkteşrin 1942

(Giray, 2023)

Tan Gazetesinde Yer Alan Hikâyelere Tematik Bir Bakış

Refi' Cevad Ulunay'ın, *Tan* gazetesinde tefrika ettiği 22 hikâyesi tespit edilmiştir. Bu hikâyeler genel itibarıyla sıradan insanın gündelik problemleri etrafında şekillenmiştir. Sosyal içerikli kabul edilebilecek bu hikâyelerde, Ulunay'ın, muhalif mizacı kendisini göstermiş, kurgusal metinlerin temelinde toplumsal eleştiriler yer almıştır. Genel itibari ile Batılılaşma arzusuyla, sahip olunan toplumsal değer ve birikimlerden uzaklaşan toplumun zaman içerisinde geçirdiği değişim ve dönüşüm ele alınmış; hayatın tam ortasındaki gerçeklikleri konu edindiğini söyleyebileceğimiz bu hikâyelerden yola çıkarak dönemin sosyo-kültürel yapısına yakın bir portre ortaya konmuştur. "Yirminci asıra layık bir Osmanlı olarak kalmayı arzulayan." (Ulunay, 1919, s. 1-2) Ulunay, köklü bir değişimin yaşandığı yıllarda daima geleneğin savunucusu olmuş eserlerini eski yeni kültürlerin çatışması üzerine kurmuştur. Ulunay'a göre bu köklü değişim yemekten müziğe, sokaktan eve her alanda kendisini gösterirken toplumda geçmişinden ve birbirinden kopuk yeni insan tipleri öne çıkarmıştır. Ulunay'ın eserlerinde, bu yeni insan tipinin konuşma dili, misafir ağırlama adeti, yeme-içme alışkanlıkları gibi Batılılaşma ile gelen yeni zevkleri eleştirilmiş, eskiye duyulan özlem örtük bir biçimde hissettirilmiştir. Ulunay, toplumsal meselelerin ele alındığı hikâyeler kaleme almakla beraber halk hikâyelerini anımsatan güldüren, öğüt veren hikâyeler de kaleme almıştır. Bu onun, "Okuyuculara sempatik gelecek yazıları da yazmayı bilecek kadar zeki, havayı koklamasını iyi bilen bir gazeteci" (Sülker, 1983, s. 73-80) olduğunun göstergesidir. Ulunay'ın, yazarlık ideali göz önünde bulundurularak hikâyeleri incelendiğinde, toplumdaki değişim ve dönüşümün hangi zeminde gerçekleştiği ve toplumda gerçekleşen değişim ve dönüşümün bireyler üzerinde nasıl bir etki oluşturduğu açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda hikâyeler "Ahlaki Çöküş", "Kadın", "Dil Eleştirisi", "Aydın ve Himaye" başlıkları altında incelenmiştir.

Ahlaki Çöküş

Cumhuriyetin ilanından sonra muasır medeniyetler seviyesini gaye edinen Türk toplumu kendisine Avrupa'nın geleneklerinden yeni bir yol haritası çizmeyi arzulamıştır. Toplumun yüzyıllardır süregelen milli ve manevi şuurunun üzerine inşa edilmeye çalışılan bu Avrupai oluşum ile sosyal alanda bütüncül bir uyum sağlanamamış, bu uyumsuzluğun neticesinde toplumda kültür karmaşası meydana gelmiştir. Akılcılığı ve maddeciliği önceleyen felsefi akımların etkisi Osmanlı toplumunun temelindeki inanç unsurunu sarsıntıya uğratmış; aklın, mistik kavramların önüne geçmesi ise toplumda inanç buhranına sebep olmuştur. Ahlaki çöküş kavramı, bu zihin karmaşası ve inanç buhranı içerisinde savrulan Türk toplumunun ve toplumun bir aynası hüviyetindeki edebiyatının su götürmez gerçekliği hâline gelmiştir. Türk edebiyatına, Tanzimat'tan bu yana güncel kalan tematik bir bakış kazandırmıştır.

Bu tema çerçevesinde, modernitenin oluşturduğu daha az gelenekçi ve manevi duygularını öteleyen toplumda, "Asya'nın akl-ı piranesi ile Avrupa'nın bikr-i fikrini izdivaç ettirmek." (Şinasi'den akt. Parla, 2006 s. 17) ideolojisini kavrayamayarak yalnızca zevk, safa düşkünü ve kimi Osmanlı aydınlarının, dejenere kavramı ile ifade ettiği geleneklerden uzak yaşayan birey tiplemesi ortaya çıkmıştır. Belirli bir amacı olmayan, umursamaz, gündelik zevkleri uğruna hiçbir ahlaki kuralı gözetmeksizin yaşayan, toplumsal bilinçten uzak bireyler, ahlaki çöküş kavramının temelini oluşturmuştur.

Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi, Halit Ziya Uşaklıgil ve Türk edebiyatının birçok önemli ismi, Batılı yaşam tarzına özenen, geleneğinden uzaklaşarak çözülme yaşayan birey tipi üzerinden ahlaki çöküş temasını işlemiştir. *Felatun Bey ve Rakım Efendi* romanının Felatun'u, *Araba Sevdası*'nın Bihruz'u, *Aşk-ı Memnu*'nun Bihter'i, Avrupai olmayı har vurup harman savurmak, anadilinden uzaklaşarak ezbere birkaç yabancı kelime konuşmak, giyinmek, süslenmek, üretmekten daha ziyade tüketmek zanneden Türk toplumunun romanlara yansımasıdır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın (2017) "Osmanlı Devleti; asırlar içinde yaşadığı medeniyetler dairesinden çıkarak, mücadele hâlinde bulunduğu başka bir medeniyetin dairesine girdiğini ilan etmiş…" (On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı, s. 137) sözleri ile ifade ettiği bu Batılılaşma sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni zihin yapısı ve bu değişkenliğin getirileri Ulunay'ın hemen hemen tüm eserlerinde gerek açık gerekse örtük bir biçimde verilmiştir.

Ulunay'ın hikâyelerinde ahlaki çöküş teması, diğer bir ifade ile ait olunan tüm değerleri yok sayarak girilen Batılılaşma serüveninin beraberinde getirdiği ahlaki yozlaşma, kendi içerisinde farklı alt başlıklarda ele alınmıştır. Ulunay, kadın veya erkek fark etmeksizin insanların gayri ahlaki ilişkilere meyletmesi, geleneğin temel yapı taşlarından biri olan büyüklere hürmet göstermenin ortadan kalkmasıyla anne-babaya saygı göstermeyen yeni insan tipinin oluşumu ve namus anlayışındaki değişiklikler gibi konulardan yola çıkarak ahlaki olarak toplumun nasıl değiştiğini ele almıştır.

İmamın Sakalı hikâyesinde, gayriahlaki ilişkiler yaşanan Küfecinin Seher'in evine düzenlenen baskın olayı anlatılmıştır. Civardaki evler tarafından adeta bir tiyatro gibi izlenen tehdit, itiraz ve küfürlerin birbirine karıştığı, "Burası zina yokuşu mu?", "Göz göre göre mahallemize Acem'e, Bahri'ye şube mi açtıracağız?" (Ulunay, 1940e, s. 5) isyanlarının yükseldiği olayda mahalleli, gayriahlaki ilişki yaşayanları cezalandırmak istemiş, bu hakaret ve isyanlara karşı içerden bir cevap alamamışlardır. İçeride mahallelinin tükürük yağmuru altında karakolu boylama ihtimaliyle çarşaflarını giyen Hürmüz ve Sünbül, Ahmet ve Rıfkı ile Kağıthane'de karşılaşmış, Hürmüz'ün çarşaftan çıkan kıvırcık saçları, Sünbül'ün peçeden görünen ay gibi siması iki zamparayı etkilemiş ve olay buralara gelmiştir. İçerideki sessizlik "Yahu! Şeytana uyduk bir cahillik ettik. İçimizde hangimiz böyle bir kabahat etmemiştir? Hoş görün yakamızı bırakın. Çıkıp

gidelim. Bir daha mahallenize ayak basmayız." (Ulunay, 1940e, s. 5) sözleri ile bozulmuştur. Hazırlanan kaçma planının bir parçası olan bu sözlerden sonra, kapı açılır açılmaz kimseye fırsat vermeden imamın elindeki fenerle imamın sakalını tutuşturarak amacına ulaşan zamparalar, ayaklarının tozu bile görünmeden ortadan kaybolmuştur.

Batılılaşma kavramı yalnızca siyasal alanlarda değil sosyal alanlarda da kendisini göstermiş, toplumda Batılı gibi giyinmeyi, konuşmayı, davranmayı arzulayan yeni alafranga tipler meydana getirmiştir. Türk toplumunda, herhangi bir ahlaki endişesi olmadan gündelik zevkleri uğruna birçok şeyi yapabilecek şekilde karşımıza çıkan bu tipler ne Batılı olmayı başarabilmiş ne de geleneklerine bağlı kalabilmiştir. Bu doğrultuda hikâyede yer alan Hürmüz, Sünbül, Ahmet ve Rıfkı için alafranga tip benzetmesi yapmak mümkündür. Ulunay, hikâyesinde ahlaki değerlerinden uzaklaşan bu tipin eleştirisini yaparken aynı zamanda toplum tarafından bu tarz durumların normalleşmesinden duyduğu rahatsızlığı da karakterin ağzından dile getirdiği "İçimizde hangimiz böyle bir kabahat etmemiştir?" (Ulunay, 1940e, s. 5) ifadeleriyle okuyucusuna aktarırken toplumdaki ahlaki çöküşün eleştirisini yapmaktan geri durmamıştır.

Berberin Karısı hikâyesinde Berber İbrahim'in tesadüf eseri, zamparalığıyla meşhur Tahir Paşa ile karısı arasındaki gayriahlaki ilişkiyi öğrenmesi sonucu Tahir Paşa'yı öldürmesi konu edilmiştir. Berber İbrahim, her zamanki gibi Paşa'yı tıraş etmeye geldiği günlerden bir gün Paşa ile aralarında yararsız, boş şeylerden sohbet açılmıştır. Tıraşının sinekkaydı olmasını isteyen Paşa'nın Cuma selamlığına henüz vakit varken böyle bir arzusunun olmasının sebebi İbrahim tarafından anlaşılmıştır. Paşa, bir kadınla buluşacağını, kadının ne kadar güzel olduğunu anlatmaya başlamış, nihayetinde kadının fotoğrafını İbrahim'e göstermiştir. İbrahim, fotoğraftaki kadını karısına benzetince işi biter bitmez dükkânına uğramadan evine gitmiş, karısını ayna karşısında ipek bir juponla hazırlanır şekilde görünce fotoğraftaki kadının karısı olduğunu anlamış kapıya gelen kadının "Haydi kız. Daha hazırlanmadın mı? Paşa…" (Karani, 1941, s. 5) sözlerinden sonra emin olmuştur. İbrahim, karısı eve geldikten sonra her şeyi itiraf ettirmiş bütün felaketi hazırlayanın Gümrükçülerin gelini olduğunu öğrenmiştir. Tecrübesiz kadını yavaş yavaş süse, giyime, kuşama alıştırmıştır. İbrahim olayı öğrendikten sonra yine Paşa'yı tıraş etmeye gitmiş ve tıraş esnasında paşanın boğazını kesmiştir. İbrahim bu olay sonrası zorla bir deli gömleği giydirilerek tımarhaneye kapatılmıştır.

Ulunay, Gümrükçülerin gelini karakteri ile esasında Batılı olma fikrinin toplumdaki kadın erkek fark etmeksizin bütün bireyler için ahlaki anlamda felaketi hazırladığını ifade etmektedir. Tahir Paşa'nın iki kez evlenmiş olmasına rağmen bütün nüfuzunu zamparalıkta kullanan zevk düşkünü bir karakter olması, berberin karısının para için kocasına harcamadığı süslenme gayretini Tahir Paşa'ya göstermesi ve Paşa'nın gayriahlaki teklifini kabul etmesi toplumun ahlak anlayışında meydana gelen felaketin bir göstergesidir.

Okçu Ferhat Ağa hikâyesinde, hayatında torunu Fatma dışında kimse kalmayan İstanbul'un son ok ustası Ferhat Ağa'nın başından geçenler anlatılmıştır. Okçuluk sanatı dedelerinden miras kalan Ferhat Ağa, sanatına olan meftunluğundan dolayı bir gazeteci tarafından deliliğin bir nevi diye yazılsa da sanatını canlı bir tarih olarak görmüştür. Bu canlı tarih icra eden ok ustasının, eski emektar zenci kadınla torunu Fatma'dan başka kimsesi kalmamış tüm emeli torunun namuslu bir adamla evlenmesi olmuştur. Kahveye dadanan, kumara alışan, babasından ve annesinden koparabildiği paralar ile günü gününe yaşamak çaresini bulan Nuri, Ferhat Ağa'nın torunu Fatma'ya göz koymuştur. Bakışları, laf atmaları ile saf gönüllü Fatma'yı etkisi altına almayı başarmış, buluşmalar, randevular tekerrür etmiştir. Fatma'nın hâlindeki değişikliği fark eden Ferhat Ağa, torununu karşısına alıp işin aslını öğrenmiş ve bu rezalet olarak ifade ettiği olayı

temizlemek gerektiğini söylemiştir. Kahvedeki çardağın altında tavla oynayan Nuri'yi yanına çağıran Ferhat Ağa, evlilik fikrine razı olduğunu, nikâhta keramet olduğunu söylemiş fakat Nuri'den evlenmek fikrinde olmadığı cevabını almıştır. Ferhat Ağa'nın, "Mademki evlenmek fikrinde değildin. Benim altın gibi yavrumu neden baştan çıkardın?" sözlerine karşılık Nuri'nin: "Öyle altın gibi ise baştan çıkmayaydı. Her gencin başından böyle şeyler geçer. Sür git dememişler a gör geç… demişler." (Ulunay, 1940a, s. 7) sözleri kulağına gelen Fatma, bu rezalete bir sene dayanabilmiş sonra da ölmüştür. Bazı geceler rüyasında torununu gören Ferhat Ağa bir gece penceresinde otururken Nuri'yi görmüş, Sarhoş olan Nuri'nin, "Bağından bir salkım üzüm yedik diye bu kadar da avurd olur mu ya?" (Ulunay, 1940a, s. 7) sözleriyle söylenerek yürümesine dayanamayarak duvarda asılı olan yayı eline alıp Nuri'yi vurmuştur.

Ulunay'ın alafranga tiplemesini işlediği hikâyelerden biri olan Okçu Ferhat Ağa'da, toplumdaki ahlaki yozlaşmaların temelinde Batılılaşma fikrinin getirdiği zevk anlayışı olduğu, toplumsal değerlerden uzaklaşarak yaşanılan ahlaksızların toplum tarafından normal karşılandığı Nuri karakteri, geleneklerine bağlılık ise Ferhat Ağa karakteri ile okuyucuya sunulurken eski ve yeninin bir nevi çatışması ortaya konmuştur.

Beşibirlik hikâyesinde, memuriyeti gereği köy değiştirmek durumunda kalan Raif Efendi'nin başına gelenler konu edilmiştir. Yeni evli olan ve bu evlilik için tüm birikimini sarf eden kayıt memuru Raif Efendi, memuriyetinin başka bir kazaya nakledilmesi sonucu babasından kalma saati başta olmak üzere varını yoğunu satmak durumunda kalmıştır. Karısına, düğünde takılan beşibirlik, satılan eşyalar arasında yer almıştır. Komşularının arkalarından döktükleri birer bakraç su ile görevlendirildiği kazaya doğru çıktıkları yolda Raif ve ailesinin karşısına Yırtma Mehmet namıyla ün salan bir eşkıya çetesi çıkmıştır. Yollarını kesen adam paralarını istemiş, elinde olan her şeyi satarak yola çıkan Raif bu isteğe karşılık veremeyince karısını peşlerine takıp ormanda kaybolmuşlar gayriahlaki ilişkiler yaşanıldığı düşünülen bir saat sonra geri gelmişlerdir. Raif, karısı döndüğünde, "Allah Hacı Balaktan razı olsun. Yanımızda bir de arabacı olsaydı, rezaleti herkes duyacak, dünyaya kepaze olacaktım." endişesine düşmüş, kaynanası, "Bundan sonra ağlamanın ne faydası var? Olan oldu. Kefareti bir gaz tenekesi suyun başına gelir." (Ulunay, 1940b, s. 7) şeklinde pek işe yaramaz bir teselli cümlesi kurmuştur.

Raif'in karısının başına gelenler ile okuyucuya toplumdaki ahlak ve namus anlayışının ön bilgisi verilmiştir. Raif'in, karısı alıkonulurken ses çıkarmak, eşkıyalar karısını geri bıraktığında karısının başına gelenlere üzülmek yerine yola çıkarken kimsenin yanında olmamasına sevinmesi toplumda ahlak kavramının algılanış şeklini göstermektedir. Raif'in annesinin durumu gündelik bir olay yaşanmışçasına normalleştirmesi ile de ahlaksızlığın toplum içinde meşrulaştırılmasının eleştirisi yapılmış böylelikle Batılılaşma arzusunun getirilerinin karakterler üzerinden okuyucuya aktarılması arzulanmıştır.

Cürüm ve Ceza hikâyesinde gelin kayınvalide geçimsizliği konu edilmiştir. Oğlunu eski usul görücü gezerek evlendirmek isteyen Dilfikar Hanım, kendi arzusuna uygun bir kız bulmuş ve arzusunu gerçekleştirmiştir. Tek oğluna delicesine bağlı olan bu kadın, oğlunun tüm muhabbetini karısına vermesini kıskanmış tüm şiddetini zavallı kızcağıza vermiştir. İlk zamanlar kaynanasının hücumlarına tahammül eden Nazan, bir tartışma neticesinde kaynanasına nüzul isabet edince çektiği çilenin intikamını almak istercesine değişmiş adeta kuzu kurda dönüşmüştür. Kocasının olmadığı zamanlarda ağır sözlerle kaynanasını tahkir eden kız, kocası eve geldiğinde başka bir şahsiyet olarak yaptıklarını gizli tutmuştur. İhsan Bey, ava gittiği günlerden bir gün, hastalanıp konağa dönmüş, tedavi bir işe yaramayınca Nazan dul kalmıştır. Kocasının ölümüyle vaziyet büsbütün değişmiş Dilfikar Hanım gündüz maruz kaldığı olayları geceleri de yaşamaya başlamış,

büsbütün eziyet edilir hâle gelmiştir. Nazan'ın, zamanla tahribatını arttıran bir delilik şekline giren intikam hissi, yaptığı gayriahlaki işleri birer birer Dilfikar Hanım'a anlatacak hâle getirmesine, Dilfikar Hanım'ı, adam akıllı tazip için âşıklar edinmesine sebep olmuştur. Hırsını alamayan Nazan'ın, evin uşağı ile gözleri önünde gayriahlaki ilişkide bulunmasını kabul edemeyen Dilfikar Hanım oracıkta buz gibi donakalmış, ölmüştür.

Bu hikâyede, diğer hikâyelerde görülen gayriahlaki ilişkiler yaşayan erkek karakterden ziyade gayriahlaki ilişkiler yaşayan kadın karakter üzerinde durulmuştur. Türk kadını, tıpkı Türk erkeği örneğinde olduğu gibi büyük inkılaplar sonucunda bazı ahlaki sarsıntılar ile karşı karşıya kalmıştır (Kaya, 2019). Yaşanılan bu sarsıntılar, Ulunay'ın, kadın teması üzerinden ahlaki çöküşü ele aldığı bir unsur olmuştur.

Kadın

Kadın figürü, edebiyatımızda, toplumun sosyo-kültürel açıdan geçirdiği değişiklikler kadar değişime uğramıştır. Tanzimat öncesi dönemlerde, erkek hegemonyası altında izlediğimiz genellikle ev içerisinde tasvir edilen, eğitimsiz bırakılan, birey olarak değil edilgen bir nesne olarak görülen kadın, Batılılaşmanın getirdiği değişimden erkekler kadar etkilenmiştir (Oruç & Özcan, 2020). Bu değişim yine erkek figüründe gözlemlenen şeklen bir değişimden öteye gidememiştir. Bu değişim ile birlikte ne köklerine bağlı kalabilmeyi ne de modern olmayı benimseyebilen bir tip ortaya çıkmıştır. Bu ikilik, ideal kadın tipinin nasıl olması gerektiği sorusunu beraberinde getirmiştir. Kadının toplum içerisindeki konumu ve önemi süreç içerisinde kabul edilmiş ve kadının yükselmesi devletin yükselmesi ile eşdeğer tutulmuştur. "Beşiği sallayan el dünyaya hükmeder." (Adıvar'dan akt. Çelik, 2018, s. 69) sözleri, "Kadın çok büyük kuvvet. Ben ki kadını hiç tanımamış, düşünmemiş bir adamım. Ben bile ihtiyar, alil bir ananın tesirinden kendimi kurtaramadım. Bugünkü felâketlerimizde belki onu asırlarca ihmal etmiş, ezmiş, cahil bırakmış olmamızın da bir dereceye kadar tesiri var. Küçük hâfızın anası belki tahsilce, fikirce bugünkü cenaze alayını teşkil eden üç, beş yüz erkeğin hepsinden daha aşağı bir seviyede… Fakat bizim şüpheli ilmimiz, bulanık aklımızla bir türlü anlayamadığımız hakikati o, dertli ana yüreğiyle bulup çıkardı." (Güntekin, 2017, s. 98) ifadeleri, kadına bakışın değişmesinin neleri değiştireceğini kanıtlar nitelikte karşımıza çıkmıştır.

Ulunay, Türk toplumunda ve Türk edebiyatının temel meselelerinden biri olan kadın sorununa yazılarında kayıtsız kalmamıştır. Kimi zaman kadının sosyal hayatta aktif olması gerekliliğini savunurken kimi zaman da kadının yerinin evi olduğu düşüncesini savunmuş kadın bahsinde ikiliğe düşmüştür. Günün koşullarının kadının da çalışıp evin geçimine ortak olmasını gerektirdiğinin, erkeğin başına bir hâl geldiğinde, kadının istikbalinden endişe duymamak adına sosyal hayatta var olması gerekliliğinin farkında olan Ulunay, bir kadın için önceliğin aile olduğunu savunmuştur. Kadının çalışıp yorgunluktan bir yemek yapmayacak hâlde geldiği evi "Sadece gece için sığınılan bir dam altı." (Ulunay, 1945, s. 1) olarak ifade etmiştir. Ulunay, bir kadın eğer illa çalışacak olursa bu çalışma alanlarının da yaradılışlarına göre seçilmesi gerekliliğini savunmuştur. Örneğin bir kadının, doktor, avukat olmasını makul görürken yaradılışına aykırı gördüğü polislik, emniyet müdürlüğü gibi meslekleri kadınlar için uygun bulmamıştır. Çalışma hayatı dışında, kadınların giyim şekilleri konusunda da yazılar kaleme alan Ulunay, kadınların çarşaflarının çıkarılması bahsinde kadının cehaletten kurtulamadıktan sonra açık ya da kapalı olmasının önemli olmadığını savunurken aynı zamanda kadınların çıplaklığından da rahatsız olduğunu dile getirmiştir (Giray, 2023).

Yazılarının yanı sıra hikâyelerinde de bu konulara değinen Ulunay, kimi hikâyelerinde kadının sosyal hayattaki rolünü ataerkil bir sistemin içerisinde tasvir ederek geleneksel kabul edilen kadın anlayışını eleştirirken kimi hikâyelerinde ise kadını

gelenekselin aksine söz sahibi, saygın bir şekilde tasvir ederek bu kadınların ahlaksız işlerde bulunması ile köksüz bir yenileşmenin eleştirisini yapmıştır. Ulunay, ne ataerkil bir sistemde ezilen kadının ne de Batılılaşma ile kültürel değerlerinden tamamen kopmuş bir kadının savunucusu olmuştur. Her şeyden önce ailesini önceleyen fakat gerektiğinde yahut ailesini ihmal etmeyeceği koşullarda çalışabilecek kudretteki kadın tipini idealize etmiştir.

Hacı Mafiş'in Koçu hikâyesinde Hacı Mafiş, hacdan dönerken Mısır'dan aldığı koçu ve karısı Nefise kadının hikâyesi anlatılmıştır. Beş, altı kez evlenen artık kadınların "Nikâhım helal, canım azad." (N.U., 1940, s. 7) diye boşandığı Hacı Mafiş, uzun müddet bekâr kaldıktan sonra tabiatına muvafık, kimsesiz, muhacir bir kadınla evlenmiştir. Nefise kadın, bir ev bark sahibi olabilmek için, her şeye tahammül etmiş evin her işini eksiksiz yapmıştır. Hacı Mafiş, Nefise kadından memnun olduğu günlerde bile, "Karı kısmına yüz vermeye gelmez." (N.U., 1940, s. 7) sözleri ile çeşitli bahaneler bularak kavga çıkarmış kadını tokatlamıştır. Hacı Mafiş'in feryadını duyan komşular, "Ne idi Nefise Hanım, dünkü gürültü?" diye sordukları zaman: "Ev hâlidir, olur. Bizimki azıcık celallidir." (N.U., 1940, s. 7) demekle yetinmiştir. Hacı Mafiş, dördüncü kez hacca gittiğinde karısını beraberinde götürmemiş, kadın birkaç ay rahat etmiştir. Yine hacdan döndüğü günlerden bir gün beraberinde getirdiği kuzuya bu zamanlarda Nefise bakmış, kalbinin evlat ihtiyacını bu kuzu ile karşılayan Nefise, kuzuya Hüsmen ismini vermiştir. Bir gün, zenbil sebebiyle en müstehcen küfürlerle Nefise'nin üstüne hücum eden Hacı Mafiş, öfkesi ile abdest almak için bahçeye inmiştir. Hüsmen, boynundaki yaylı çeliği açarak tamamen serbest kalmış, abdest alan Hacı Mafiş'i bir gülle gibi atarak bel kemiğini kırmış, çeşmenin musluğu da göğsünü delerek kalbine kadar işlemiştir.

Ulunay, *Cürüm ve Ceza, Okçu Ferhat Ağa, İmamın Sakalı, Berberin Karısı* hikâyelerinde; gayriahlaki ilişkiler içerisinde bulunan kadınlarla Batılılaşmayı şekilcilikten öteye götüremeyen kadın tiplerinin eleştirisini yaparken *Haci Mafiş'in Koçu* hikâyesinde, erkeğin egemenlik alanında kalmış ve her türlü duyarlığı iğdiş edilmiş kadınların üzerinden arzu nesnesi, nesneleşmiş eski kadın tiplerinin eleştirisini yapmıştır. Ulunay, köklü bir yenileşme, gelenekte var olan kodların doğru okunması ile gerçekleşecek ideal kadın ve toplum arzusu içerisinde olmuştur

Dil Eleştirisi

Bu tema perspektifinde yapılan inceleme, Ulunay'ın dil eleştirisi üzerine biçimlenmiştir. Ulunay, konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklar, "Yeni neslin eski harfli eserleri okuyamaması, lisan öğrenimi, dilin yanlış kullanımı, imla ve gramer hataları gibi meselelere dikkat çekerek dil konusundaki hassasiyetini." (Giray, 2023, s. 35) *Tan* gazetesinde yazdığı yazılarda da ele almıştır. *Tan* gazetesinin "Takvimden Bir Yaprak" adlı köşesinde yazdığı "Türk Dili Vecize Dili" adlı yazısındaki "Hele yeni harfler kabul edildikten, sadelikten hoşlanmayan ve bilhassa Arapçanın güçlüğünü bilgileri için bir imtiyaz addeden lisancıların ukalalığına set çeken imla bahsi sırf phonique bir şekilde girdikten sonra lisan daha da sadeleşmiş, daha da kolaylaşmış, daha sağlam bir surette vecize dili olmuştur." (Ulunay, 1941, s. 2) ifadeleri ile farklı olma çabası uğruna anlaşılmayan karma karışık bir dilin gereksizliği, harf devrimi sonrasında gerçekleşen dilde sadeleşme serüveninin aslında insanların okuma, yazma dahası birbirini anlama konusunda işlerini ne kadar kolaylaştırdığından bahsetmiştir. Bu kolaylığın yanı sıra, eski harfli yazıları okumakta yeni neslin yaşayabileceği problemlerin farkında olan Ulunay, bu konu ile ilgili ise yine aynı köşedeki "Yeni Nesil Eski Harf "adlı yazısında "Eserlerin Arap harflerinin mahdut ve yorucu çerçevelerinden çıkarılmaları ve yeni Türk harfleriyle basılması." (Ulunay, 1942, s. 3) gerektiğini ifade etmiştir. Türk dilinin çeşitli engellerle kısıtlanan ifade zenginliğini tekrardan kazanmasını arzulamış, bu konu hakkında oldukça

fazla yazı kaleme almıştır. Köşe yazılarında belirttiği dil hassasiyetini hikâyelerine de taşımış dönemin dil anlayışına eleştirel bir tavır sergilemiştir. Bu tavrı sergilerken söylediği ile zıt düşmeyen Ulunay, okuyucusu ile arasında dil hususiyetinde bir engel bulundurmamış oldukça yalın ve anlaşılır bir biçimde hikâyelerini okuyucuları ile paylaşmıştır (Giray, 2023).

Bir Lisan Meselesi hikâyesinde Cumhuriyet'ten önce gerçekleşen bir durumun hikâyesi anlatılmıştır. Bir kavga sebebiyle mahkemelik olan Tevfik'in fes, yelek, yumru ökçe kundura ile tasvir edilmesi ile eski-yeni kültür ve dil karşılaştırmasının yapılacağı izlenimi okuyucuya hissettirilmiştir. Tevfik duruşmada derdini anlatmak istemiş fakat yazarın argo diye tabir ettiği sözleri hâkim tarafından anlaşılmamıştır. Yaşanılan olayın ne olduğunu anlamayan hâkim, "İcabı keyfiyet ledel müzakere maznun Tevfik'in istismal eylediği lisanın heyeti hakimece anlaşılması muhal görülmüş ve diğer şahitlerin de aynı lisan ile ifhamı meram edecekleri revişi hâlden anlaşılmış olmakla, muhakemenin yevmi ahere taliki ile esnayı muhakemede bu lisana aşına bir tercüman bulundurulması lüzumuna ittifakı ara ile." (Ulunay, 1940c, s. 3) karar vermiştir.[3]

Okunulan bu karar görüldüğü üzere Arapça kelimelerden oluşmuş ve bu sefer de hâkimin sözleri Tevfik tarafından anlaşılmamıştır. Ulunay, kullanılan dildeki sadeliğin gündelik hayat pratiğinde de ne kadar gerekli olduğunu, kullanılan bu karmaşık ifadelerin dil için yalnızca bir yük olduğunu hikâyeden hareketle ifade etmiştir.

Aydın ve Himaye

Her zaman toplum ve toplumun problemleri ile iç içe ifade edilen aydın, itibarını toplumdan almaktadır. "Çünkü aydının kaynakları: Çarşı, pazar, iş yeri, tarla, köy, olaylar kurallar, gelenekler ile halkın yaşam dili ve tavrı, dolayısıyla halkın bizzat kendisi olmuştur." (Özler, 2007, s. 30) Aydının düşüncelerini toplumdan ayırmak mümkün değildir. Toplumun sözcülüğünü yapan aydınlar, devletin uygulamalarına karşı çıkmak ya da bu uygulamalara karşı eleştirel tavır koymak gibi sebeplerle defalarca sürgün ile cezalandırılmışlardır. Örneğin, "Niyaz-ı Mısri Edirne'ye Saray tarafından çağırılıp bazı sözlerinin beğenilmemesi üzerine Rodos'a, İzzet Molla,

Halet'in canını hakk, malını aldı mirî
Kaldı ehl-i hasede hâyeleriyle kîri

beytini tanzim etmek, devrin sadrazamı Hamdullah Paşa aleyhinde söz söylemek ve devlete karşı olmak iddialarıyla 1832 yılında Keşan'a, Namık Kemal, "Vatan Yahut Silistre" oyununun 1 Nisan 1873 gecesi İstanbul'da Güllü Agop'un Gedik Paşa' daki tiyatrosunda sahnelenmesi halkı coşturup olaylar çıkmasına nedeni ile Magosa'ya sürülmüştür." (Durukoğlu & Alkan, 2016, s. 138-140) Bu örneklerin sayısı oldukça fazladır. Keyfi kararlar ile çeşitli yerlere sürülen aydınlardan biri de Refi' Cevad Ulunay olmuştur.[4]

Okuyucuya, Ulunay'ın kendi hayatından izler taşıdığını düşündüren *Nasir Tosi'nin Boynuzları* adlı hikâyede bu husus işlenmiştir. Yazdığı eserin himaye edilmesini isteyen Nasir Tosi, uzun yollar katederek ilim erbabı İbni Hacib'in bulunduğu yere gitmiştir. Başta Nasir'in para isteyeceği düşüncesi ile ona para teklif edilse de "Nakdiyeye

[3] Durum gereği sanık Tevfik'in konuşma sırasında kullandığı dilin hâkim heyeti tarafından anlaşılması mümkün değildir. Diğer tanıkların da aynı dil ile isteklerini anlatacakları durumdan belli olmakla, yargılamanın sonraki güne ertelenmesi ve yargı esnasında bu dili bilen bir çevirmen bulundurulması gereğine oy çoğunluğu ile karar vermiştir.

[4] Ulunay'ın, sürgün yıllarını anlattığı hatırları, *Sürgün Hatıraları: Menfâlar ve Menfiler, Enkaz Arasında, Bu Gözler Neler Gördü* isimlerinde, yayınevleri tarafından kitaplaştırılmıştır.

muhtaç değilim. Bir eser yazdım, okuyunuz, beni değil onu himaye ediniz." (Ulunay, 1940d, s. 3) cevabı ile asıl niyeti anlaşılmış, yazdığı kitap incelenmek üzere alınmıştır. Heyecandan bütün geceyi uykusuz geçiren Nasir, ertesi gün İbni Hacib'in sarayına gitmiştir. Dicle'nin üzerine doğru çıkıntılı bir köşede Nasir'i karşılayan İbni Hacib, genç âlimi kaşları çatık bir şekilde sert bir ses tonuyla bu kitabı kendinin mi yazdığını ve yanına neden geldiğini sormuş, Nasir, "-Evet, ben yazdım. Vatanımda ilme rağbet kalmadı. Bağdat'ta ilim erbabının himaye edildiğini işittim. Onun için geldim." (Ulunay, 1940d, s. 3) cevabını vermiştir. Nücumun seyri konusunda kendisinin tekzip edilmesini kabul edemeyen İbni Hacib, Nasir ile dalga geçmiş, kitabını pencereden Dicle'ye fırlatmıştır. Hülagu'nun, ordusu ile Bağdat'a girmesi ile devran Nasir Tosi'den yana dönmüş, İbni Hacib'in cezasını kendisi vermiştir.

Dönemin önemli gazetecilerden biri olan Ulunay, defalarca, takındığı eleştirel tavır sebebiyle sürgün hayatı yaşamıştır. Esasında toplumun bizzat içindeki problemleri konu edinerek topluma ayna tutan bir aydınken, toplumun içerisindeki gerçeklikleri göremeyen cephelerce "hain" olarak yaftalanmıştır. Tıpkı Nasir Tosi karakterinde olduğu gibi, eleştiriye açık olmayan İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından ilmi göz ardı edilmiştir. Ulunay, hayatı ile doğru orantılı giden bu hikâyede ilmin hudutsuz olması gerekliliğini savunmuştur.

Sonuç

Dönemin önemli yazarlarından birisi olan Refi' Cevad Ulunay'ın, eserlerinde benimsediği tavrı, sürgünden önceki ve sürgünden sonraki olarak ikiye ayırmak mümkündür. Henüz sürgün yıllarının başlamadığı süreçlerde muhalif bir çizgide eserler kaleme alırken sürgünden sonraki süreçlerde bu tavrının yumuşadığı, daha ziyade sosyal içerikli eserler kaleme aldığı görülmektedir. Ulunay, sürgün yılları sona erdikten sonra yazarlık yaptığı gazetelerden biri olan *Tan* gazetesinde, açık bir şekilde dönemin siyasi zemini hakkında muhalif tavır sergilemekten daha çok gündelik meseleler hakkında yazılar kaleme almayı tercih etmiştir. Sürgün yılları, Ulunay'ın kaleminde birçok şeyi değiştirse de Batılılaşma karşısında eskiye duyduğu hasreti okuyucusuna daima hissettirmiş, Batılılaşma ile birlikte yaşanan ahlaki değişimlerin tenkidini yapmaktan geri durmamıştır. İnsanların geleneklerinde var olan ahlaki değerlerden uzaklaşarak toplumsal normları göz ardı eden bir yaşayış biçimini benimsemeleri, kadın, erkek fark etmeksizin Batılı tarzda yaşamayı yanlış anlayan bireylerin meydana getirdiği ahlaki manadaki yozlaşma, kadının çalışma hayatı ve giyim tarzındaki değişikliklerden yola çıkılarak idealize edilen kadın imgesi, hikâyelerinin zeminindeki tenkit unsurlarıdır. Ulunay, bu tenkit unsurları ile eski ile yeninin bir nevi karşılaştırmasını yapmakta ve eskinin değerler manzumesini, medeniyet adı altında gelen yenilikler karşısında üstün tutmaktadır. Döneminde kullanılan dilin, ağır ve anlaşılmaz olduğunu hikâyeleri ve dil meselesi hakkında yazdığı çeşitli yazıları vasıtası ile ifade eden Ulunay, harf inkılâbının dili bu ağır yükten kurtardığını düşünmektedir. Ulunay'ın hayatından izler taşıdığı düşünülen Türk aydının himaye edilmesi bahsini konu edinen hikâyesinde ise yine dönemin iktidarı olan CHP yönetimini tenkit etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Ulunay, bir gazeteci olmanın yanı sıra toplumsal meseleleri irdeleyen bir aydın olarak karşımıza çıkmakta ve hikâyelerini de bunun için döneminin kültür dünyasını etkili biçimde yansıtmayı başarabilen bir araç olarak kullanmaktadır.

Kaynakça

Acar, A. (2012). Basında tan olayı - 4 Aralık 1945. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 43, 1-22.

Altay, Ç. (1968, Kasım 6). Ulunay. *Akşam*, s. 2.

Berkes, N. (1965). *Batıcılık, ulusçuluk, ve toplumsal devrimler*. İstanbul: Yön Yayınları.

Çelik, A. G. (2018). *Osmanlı darulfünun mekteb-i hukuk'da ilk çiçek Süreyya Ağaoğlu*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Durukoğlu, S. & Alkan, B. (2016). Türk edebiyatının sürgündeki yazar ve şairleri. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 9, 135-155.

Giray, Ö. Ö. (2023). *Kültür ve edebiyat hayatına katkılarıyla Refi' Cevat Ulunay*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Güntekin, R. N. (2017). *Yeşil gece*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarihe Bakış Projesi, https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/GAZETE/gazete.php?gazete=tan [Erişim tarihi: 28.12.2024]

Karani, V. (1941, İlkteşrin 29). Berberin Karısı. *Tan*, s. 5.

Kaya, M. (2019). "İdeal, Asri, Züppe Kadın": Erken Cumhuriyet Dönemi dergilerinde kadın algısı. *History Studies*, 11(3), 983-1008.

Milliyet Gazetesi, 1935, s. 1.

N.U. (1940, Şubat 13). Hacı Mafiş'in Koçu. *Tan*, s. 7.

Oruç, S., & Özcan, T. (2020). Cumhuriyet dönemi (1923-1938) Türk romanında kadın imgesi: Kafesin ardından kur(t)uluşa. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 121-131.

Özdemir, A. U. (2012). İkinci dünya savaşı yıllarında serteller ve tan gazetesi. *Atatürk Yolu Dergisi*, 49, 179-216.

Özler, İ. (2007). Türk aydını - toplum ilişkisi. *Dini Araştırmalar*, 29, 29-39.

Parla, J. (2006). *Babalar ve oğullar: Tanzimat romanının epistemolojik temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sülker, K. (1983). *Anılara yolculuk*. İstanbul: Yazko Yayınları.

Şimşek, S. (2016). *İki devrin muhalifi Ref'i Cevad Ulunay ve İstanbul*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.

Tanpınar, A. H. (2017). *On dokuzuncu asır Türk edebiyatı*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Topuz, H. (1973). *100 soruda Türk basın tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Ulunay. (2 Temmuz 1965). Ateş ve Barut. *Milliyet*, s.2.

Ulunay, R. C. (1919, Mart 22). Millet cereyanı münasebetiyle. *Alemdar*, s. 1-2.

Ulunay, N. (1940a, Mart 31). Okçu Ferhat Ağa. *Tan*, s. 7.

Ulunay, R. C. (1940b, Nisan 6). Beşibirlik. *Tan*, s. 7.

Ulunay, R. C. (1940c, Ağustos 17). Bir Lisan Meselesi. *Tan*, s. 3.

Ulunay, R. C. (1940d, Eylül 2). Nasir Tosi'nin Boynuzları. *Tan*, s. 3.

Ulunay, R. C. (1940e, İlkkanun 19). İmamın Sakalı. *Tan*, s. 5.

Ulunay, R. C. (1941, Şubat 24). Türk Dili, Vecize Dili . *Tan*, s. 3.

Ulunay, R. C. (1942, Nisan 22). Yeni Nesil Eski Harf. *Tan*, s. 3.

Ulunay, R. C. (1945, Haziran 4). Al Eline Süpürgeyi. *Yeni Sabah*, s. 1, 2.

Uyar, Ç., & Ertuğrul, E. (2020). İkinci dünya savaşı yıllarında sertellerin tan gazetesi ve tan olayının ulusal basın ile anılar ekseninde analizi.*Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5, 220-256.

Vural, M. K. (2008). II. dünya savaşı Türkiyesi'nde bir muhalefet örneği olarak "tan" gazetesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16(17), 381-385.